

UZAKTAN EĞİTİM YAKLAŞIMININ ÖĞRETMEN EĞİTİMİNDE KULLANILMASI*

Yrd. Doç. Or, Bekir ÖZER**

GİRİŞ

Öğretmen eğitimi, günümüzde, gerek hizmetöncesi ve gerekse hizmetiçi eğitim kesitleriyle birçok ülkede üzerinde önemle durulan bir eğitim sorunu olma özelliğini korumaktadır. Özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısında dünyadaki okul çağı nüfusunun büyümesi, doğum oranlarının yükselmesi, eğitime olan istemin büyük boyutlara ulaşması ve çok yönlü gelişmelerin öğretmenlik mesleğini yafandan etkilemesi, bir yandan yeterli sayı ve nitelikte öğretmenin yetiştirilmesi, öte yandan da çalışan öğretmenlerin gelişmeler doğrultusunda hizmetiçinde çağdaş bilgi ve becerilerle donatılmaları gereğini doğurmaktadır. Bu önemli gerekliliği karşılayabilmek için dünyada çeşitli yollar denenmekte ve izlenmektedir. Bunların son. yirmi beş yılda en çok ilgiyi çeken ve giderek yaygınlaşanlarından -birisi uzaktan eğitim yaklaşımıdır.

Uzaktan eğitim yaklaşımı, günümüzde, birçok ülkede, değişik tür ve düzeylerdeki programlarla çeşitli amaçlara yönelik olarak öğretmen eğitimi alanında kullanılmaktadır.

---

* A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesinde düzenlenen **Eğitim Bilimleri I. Ulusal** Kongresi'nde sunulan bildiri (1990).

** Eğitim Bilimleri Bölümü

Uzaktan eğitim yaklaşımı, en yaygın olarak, eğitimi yaygınlaştırmak ve eğitime olan yoğun istemi karşılamak için gerekli olan yeterli sayıdaki öğretmeni yetiştirmek amacıyla işe koşulmaktadır. Üçüncü Dünya Ülkelerinin bir çoğunda eğitimi yaygınlaştırmak amacıyla ivedilikle gerekli olan çok sayıda öğretmen uzaktan eğitim yaklaşımıyla yetiştirilmektedir. Örneğin, Zimbabve'de ülkenin bağımsızlığa (kavuşmasının hemen ardından, çok sayıda ilkokul 'öğretmeni, ZINTEC olarak adlandırılan geniş kapsamlı uzaktan eğitim programının uygulanmasıyla eğitilmiştir (Perraton, 1984, s. 7). Ayrıca, mesleki bir eğitimi görmeden okullara atanmış olan öğretmenler de, daha sonra uzaktan eğitim yaklaşımıyla öğretmenlik eğitiminden geçirilmişlerdir. Bu öğretmenler, Kenya ve Sri Lanka' da olduğu gibi, birçok gelişmekte olan ülkede hem okullarda öğretmenlik yapmışlar, hem de öğrenim görerek mesleki yeterlik kazanmışlardır (Okan, 1980, s. 14 ve s. 21).

Öğretmenlerin gerek alan bilgisi ve gerekse öğretmenlik meslek bilgisi ile ilgili gelişmelere ve okulların eğitim programlarındaki değişikliklere uyarlanmaları amacıyla da uzaktan eğitim yaklaşımından yararlanılmaktadır. Örneğin, Federal Almanya'da Alman Uzaktan Eğitim Enstitüsü ve çeşitli öğretmen yetiştiren kurumların işbirliği ile öğretmen ve öğretmen adaylarına yönelik eğitim kuramı ve öğretimle ilgili, sorunların ele alındığı hizmetiçi eğitim programı niteliğinde uzaktan eğitim programları düzenlenmiştir (DIFF, 1983). Mauritius'ta da, Mauritis Yayın Koleji'nce, ilkokul öğretmenleri için modern matematik ve öğretimi ile ilgili uzaktan eğitim programları uygulanmıştır (Okan, 1980, s. 23).

Uzaktan eğitim yaklaşımı, öğretmenlerin lisans ve lisansüstü düzeylerde eğitim görmelerini sağlamak amacıyla da kullanılmaktadır. Avustralya'da kimi üniversite ve yükseköğretim kolejlerince (Unesco, 1985, s.43), Pakistan'da Allama Iqbal Açık Üniversitesi'nce (Fleming, 1982, s. 127) öğretmenleri lisans ve lisansüstü derecelere götüren programlar sunulmaktadır.

Belirtilen amaçlara dayalı olarak uygulanan uzaktan eğitim programlarıyla, ülkeler, öğretmen eğitimine ilişkin nicelik ve nitelik sorunlarının çözümüne önemli katkılar sağlamaktadırlar. Bu katkılar, aynı zamanda, uzaktan eğitim yaklaşımının öğretmen eğitiminde yaygın olarak kullanılmasının da nedenlerini oluşturmaktadır. Bunların başlıcalarım şöyle sıralayabiliriz (Özer, 1989, s. 23):

- Uzaktan eğitim yaklaşımıyla, çok sayıda öğretmenin birden küçük bir zaman dilimi içinde eğitilmesi olanaklı olmaktadır. Böylece, çok sayıda kişinin bir öğretmenlik mesleğine hazırlanması, öğretmenlerin yine kitle olarak mesleki niteliklerinin artırılması ya da eğitim düzeylerinin yukarıya çekilmesi sağlanabilmektedir.
- Öğretmenler, uzaktan eğitim yaklaşımıyla uygulanan programlarda okullardaki görevlerinin başından ayrılmalarına gerek kalmaksızın eğitilebilmektedirler. Böyle bir eğitim sırasında, öğretmenlerin görevli oldukları okullarda öğretim aksama olmaksızın sürdürülebilmektedir. Ayrıca, öğretmenlerin eğitimi için ülke ekonomisine ek bir yük getirilmemektedir. Çünkü eğitimden geçirilen öğretmenler, aynı zamanda mesleklerini de sürdürdüklerinden ekonomik bakımdan üretici durumdadırlar.
- Uzaktan eğitim yaklaşımıyla gerçekleştirilen öğretmen eğitimi programlarında kullanılan çağdaş öğretim gereçleri ile öğretim yöntem ve teknikleri, öğretmen yetiştiren örgün eğitim kurumlarınca da kullanılabilir. Bu da, örgün öğretmen eğitimi kurumlarındaki eğitimin çağdaşlaşmasını ve niteliğinin yükselmesinde etkili olmaktadır.

DÜNYADAN UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Günümüzde öğretmen eğitimi alanında uzaktan eğitimi yaklaşımdan yararlanan az gelişmiş ülkelerden en gelişmişine dek birçok ülke bulunmaktadır. Bunlar arasında, Avrupa'da Birleşik Krallık, Federal Almanya, Romanya, İspanya ve Norveç; Asya'da Pakistan, Hindistan, Tayland, Bangladeş, Sri Lanka, Endonezya, Nepal, Filipinler ve Malezya; Afrika'da Tanzanya, Kenya, Somali, Mauritius, Nijerya ve Zimbabve; Avustralya'da da Avustralya ve Yeni Zelanda sayılabilir. Bu ülkelerin öğretmen eğitimine yönelik uzaktan eğitim uygulamalarını, biri gelişmiş, öteki gelişmekte olan iki ülkenin -Federal Almanya ile Pakistan'ın- uygulamalarını açıklayarak örneklendirebiliriz.

Federal Almanya

Federal Almanya'da, okul - sonrası eğitim, sürekli eğitim, öğretmen eğitimi ve akademik eğitime yönelik proje ve programlarla,

uzaktan eğitim yaklaşımı etkili biçimde kullanılmaktadır. 1980'li yıllara dek, Alman Uzaktan Eğitim Enstitüsü ile radyo ve televizyon kuramlarının ortaklaşa düzenledikleri kurslara 350.000, gazetelerle birlikte düzenlenen kurslara da 30.000 dolayında kişi katılmıştır (Rebel, 1982, s. 181). Ayrıca yılda 200.000 öğrenci, ticari yazışmalı öğretim okullarında öğrenim görmektedir (Keegan 1982, s. 90).

Federal Almanya'da uzaktan eğitim yaklaşımıyla gerçekleştirilen öğretmen eğitimi programları, öğretmenlerin hizmetöncesi, yenileştirme ve yükseltme eğitimlerine yöneliktir. Bu programların büyük bir bölümü, Tübingen Üniversitesi'ne bağlı Alman Uzaktan Eğitim Enstitüsü ile öğretmen yetiştiren kurumların işbirliği ile düzenlenmektedir. Programlar öğretmen yetiştirme kurumlarınca yürütülürken, enstitü de gerekli olan uzaktan öğretimi gereçlerini sağlamaktadır. Rebel'in (1982, s. 181) belirttiğine göre, 1967 yılından 1980'li yıllara dek, 120.000 dolayında Öğretmen ve öğretmen adayı, enstitü ile öğretmen yetiştiren kurumların işbirliği içinde uyguladıkları mesleki uzaktan eğitim programlarından yararlanan imalardır.

Alman Uzaktan Eğitim Enstitüsü ile işbirliği yapan, eyalet okullarının programlarından ve öğretmenlerin hizmetiçi eğitimlerinden sorumlu bir kurum olan Kuzey Ren-Vestfalya Eyalet Enstitüsü, son yıllarda, eğitim reformu doğrultusunda öğretmenlere mesleki bilgilerini yenileyici ve ek nitelik kazandırıcı uzaktan eğitim programları düzenlemiştir. "Görsel-işitsel Araçların Kullanımı", "Okullarda Okuma - Yazma Güçlüğü Olan Çocukların Eğitimi", "İlkokul Öğretmenleri İçin Matematik", "İş Eğitimi", "Rehber Öğretmenlik", "Bilgisayar", "Yabancı Öğretmenler İçin Alınanca", bu programlardan kimileridir. Bu programlarla, eyalet okullarındaki kimi konulardaki öğretmen darboğazları giderilmiştir. Örneğin, liselerde bilgisayar derslerini verebilecek nitelikte öğretmene olan gereksinime, "Bilgisayar" programına katılmış olan öğretmenlerle karşılanmıştır. "Rehber Öğretmenlik" programını başarıyla tamamlayan öğretmenler de, okullara rehber öğretmen olarak atanmışlardır. Programlar, yazışmalı öğretim gereçleri ve yüzyüze öğretim etkinlikleri ile gerçekleştirilmiştir (Gathmann, 1988).

Federal Almanya'da Hagen Uzaktan Eğitim Üniversitesi de, öğretmenlere çeşitli uzaktan eğitim hizmetleri vermektedir. Bunlar, - öğretmenlerin katılabildiği- eğitim bilimleri alanındaki yüksek

lisans programı ile ortaöğretim kurumlarındaki öğretmenleri devlet yeterlik sınavına hazırlayan programlardır (Keegan, 1982, s. 93).

Pakistan

Artan nüfusunun eğitim gereksinmesini geleneksel yollarla karşılayamayan Pakistan, uzaktan eğitim yaklaşımından geniş olarak yararlanma çabası içindedir. Bunun sonucu olarak, 1974 yılında Allama İqbal Açık Üniversitesi kurulmuştur. Bu üniversite tarafından Öğretmen eğitimi, işlevsel eğitim ve genel eğitim ile ilgili oldukça çeşitli program ve projeler uygulanmaktadır.

Allama İqbal Açık Üniversitesi'nce öğretmen eğitimi ile ilgili olarak uygulanan programları şöyle belirtebiliriz (Siddiqui, 1988):

- **İlkokul Öğretmenleri Uyum Kursu:** Çalışmakta olan ilkokul öğretmenlerine yönelik olan bu program, öğretmenlerin İlkokul Programı'ndaki derslerin içerik ve öğretimine ilişkin bilgilerinin güncelleştirilmesini amaçlamaktadır. 1976 dan Nisan 1985'e dek yaklaşık 85.000 öğretmen bu program dan geçirilmiştir.
- **İlkokul Öğretmenleri Sertifika Kursu:** Bu program, meslek eğitimi görmemiş ilkokul öğretmenlerini eğitmek amacıyla 1979 yılında başlatılmıştır. Şimdiye dek 10.000'den çok öğretmen bu programa katılmıştır. Program, İlkokul Programı'nın içeriği öğretim ilkeleri ve öğretim ile ilgili konularla danışman gözetimindeki öğretim uygulamalarını kapsamaktadır.
- **Öğretmenlik Sertifikası Programı:** Bu, meslek eğitiminden geçmemiş ortaokul öğretmenlerine yeterlik kazandırmayı amaçlayan bir programdır. Programda, temel eğitim ve belirli dalların öğretimi ile ilgili derslere, yoğun uygulamalı seminer çalışmalarına ve öğretim uygulamalarına yer verilmektedir.
- **Arapça Öğretmenleri Uyum Kursu:** Bu, ortaokul ve liselerde görev yapan öğretmenlere yönelik Arapça bilgisi ile öğretiminde yeterlik kazandıran bir programdır.
- **Eğitim Lisans Programı:** 1987 yılından bu yana uygulanan bu derece programı ile, kimi dallarda lise öğretmeni yetiştirilmesi amaçlanmaktadır

- **İngiliz Dili Öğretimi Yüksek Lisans Programı:** Bu program, ikinci dil olarak İngilizce öğretiminde nitelik ve yeterliklerini geliştirmek isteyen kolej İngilizce öğretmenlerine yönelik bir programdır. 1981 yılından bu yana yaklaşık 400 öğretmen bu programa katılmıştır.
- **Eğitim Yönetimi ve Planlaması Yüksek Lisans Programı:** Ülkedeki nitelikli eğitim planlayıcısı ve yöneticisine olan önemli gereksinme nedeniyle başlatılan bu programda, sekiz dersi başarıyla tamamlayanlara yüksek lisans derecesi, yalnız dört dersi tamamlayanlara ise diploma verilmektedir.

Allama Iqbal Açık Üniversitesi'nce uzaktan eğitim yaklaşımıyla uygulanan öteki programlarla birlikte öğretmen eğitimi programlarında, temel öğretim ortamı olarak basılı gereçler kullanılmaktadır. Destekleyici olarak da, gerek görülen konular için radyo ve televizyon programları hazırlanmaktadır. Ayrıca, kimi programlar için, çalışma merkezlerinde özel nitelikli öğretim ve ödev çalışması yapılmaktadır. Programlarda başarı değerlendirilmesi, ödevlerle bitirme sınavlarından alınan puanlarla belirlenmektedir (Fleming, 1982, ss. 133-144).

TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMALAR: İLK GİRİŞİMLER

Türkiye'de, 1960 yılında uzaktan eğitim yaklaşımının eğitim sistemine girmesinden bu yana, uzaktan eğitim uygulamalarında öğretmen eğitimi programları önemli bir yer tutmuştur. 1970'li yıllarla birlikte ülkede yükseköğrenime olan istemin artması ve örgün eğitim kurumlarının bu istemi karşılayamaması üzerine, Milli Eğitim Bakanlığı'nca 1974 yılında Mektupla Öğretim Merkezi'ne "mektupla yükseköğretim" hizmeti sunma görevi verilmiştir. Mektupla Öğretim Merkezi, 1974-1975 öğretim yılında bir yandan yükseköğrenim isteminin karşılanmasına, öte yandan da varolan öğretmen açığının kapanmasına katkı sağlamak amacıyla, örgün eğitim yapan Eğitim Enstitüsü, Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu, Yüksek Teknik Öğretmen Okulu ve Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu düzeylerinde iki, üç ve dört yıllık öğretmen eğitimi programları ile Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü düzeyinde sevk ve idarecilik alanlarında programlar başlatmıştır. Böylece, Türkiye'de ilk kez uzaktan eğitim yaklaşımıyla öğretmen yetiştirme uygulamaya konmuştur. Bu programlarda

öğretim ortamı olarak basılı gereçlerle yaz uygulamaları işe koşulmuştur. Ne var ki, Eğitim Enstitüsü düzeyindeki programlara yalnız iki öğretim yılı, mesleki ve teknik öğretim alanındaki yüksek öğretmen okulları ile Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü düzeyindeki programlara ise yalnız bir öğretim yılı öğrenci alınmıştır. Öğrenci alımının durdurulmasıyla, programlardaki başarılı öğrenciler, denk örgün eğitim kurumlarının ilgili bölümlerine aktarılmışlardır (Özdil, 1986, s. 22-23).

Mektupla Öğretim Merkezi'nin uyguladığı öğretmen eğitimi alanındaki yükseköğretim programlarının kapanmasının hemen ardından, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuş olan Eğitim Teknolojisi Strateji ve Yöntem Grubu'nca, yeni kurulan Deneme Yüksek Öğretmen Okulu ile çağdaş anlamda bir uzaktan eğitim uygulayarak ortaöğretim okulları için öğretmen yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Ancak, programların hazırlanmasına yönelik bütün çalışmaların tamamlanmasına karşılık, bu girişim de, daha uygulamaya geçilmeden Eylül 1975'te Bakanlıkça durdurulmuştur (Özdil, 1986, ss. 25-31).

Siyasal nitelikli nedenlerle uygulamadan kaldırılan ya da durdurulan uzaktan eğitim etkinlikleri, ülkede eğitim sorunlarının önemli boyutlara ulaşması nedeniyle, zamanın yeni siyasal yönetimince yeniden başlatılmak istenmiştir. Ancak, bu etkinliklerin başka bir örgüt yapısı içinde uygulamaya konması kararlaştırılmıştır. Bu amaçla, Milli Eğitim Bakanlığı'nca Eylül 1975'te Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu (YAYKUR) kurulmuştur. Bu kurumca, yükseköğretim kurumları önündeki, yığılmanın önlenmesi ve iki yıllık önlisans eğitimi ile ara insangücü yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak, 1975-1976 öğretim yılında öğretmen eğitimi ile mesleki ve teknik alanlarda, çeşitli programlar açılmıştır. Bu programlar arasında, örgün eğitim yapan Eğitim Enstitüsü, Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu, Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu gibi kimi öğretmen yetiştiren kurumlarda eğitimi yapılan dallarda ve onlara denk uzaktan eğitim programlarına yer verilmiştir. Belirtilen öğretim yılında 40.000 dolayında öğrenci bu programlara kaydedilmiştir. Ne var ki, 1978-1979 öğretim yılında, açılmış olan programların birçoğu kapatılarak öğrenci alımı durdurulmuştur (Özdil, 1986, ss. 31-34). Böylece, uzaktan eğitim yaklaşımıyla öğretmen yetiştirmeye yönelik bu girişim de, kısa ömürlü olmaktan kurtulamamıştır.

Türkiye'de öğretmenlere yönelik önemli bir başka uzaktan eğitim etkinliği de, Milli Eğitim Bakanlığı'nın, Açık Yüksek Öğretim Dairesi ile iki yıllık eğitim enstitülerini işe koşarak 1978 yılında yürürlüğe soktuğu "Orta Öğrenimli İlkokul Öğretmenlerini Yüksek Öğrenime Kavuşturma Projesi'dir. Bu projenin (Milli Eğitim Bakanlığı, 1978) temel gerekçesini 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasası (1973) oluşturmuştur. Bu yasa, bütün öğretmenlerin -hangi eğitim basamağında görev yaparlarsa yapsınlar- yükseköğrenimli olmalarını zorunlu kılmaktadır. İlkokullarda hizmet veren 130.000 dolayındaki öğretmenin, bir yandan bu yasal zorunluluğu yerine getirmelerini, bir yandan mesleki yönden gelişmelerini, öte yandan da daha iyi özlük haklarına kavuşmalarını sağlamak amacıyla bu proje hazırlanmıştır. Bu proje ile, ortaöğrenimli bütün ilkokul öğretmenlerinin 12 yıllık bir sürede, iki yıllık eğitim enstitülerine kayıtlı olarak uzaktan eğitim yaklaşımıyla yükseköğrenimden geçirilmeleri planlanmıştır. İlk aşamada 20.000 öğretmenin iki yıllık 15 eğitim enstitüsüne kaydı yapılmıştır. Ancak, programlardaki derslerin içeriklerinin tümüyle belirlenmemiş ve buna bağlı olarak da öğretim ortamı olarak kullanılacak olan basılı gereçlerin hazırlanmamış olması, ayrıca bu konuda uygulamaya dönük başka bir çalışma yapılmaması nedeniyle, "Orta Öğrenimli İlkokul Öğretmenlerini Yüksek Öğrenime Kavuşturma Projesi", daha başlangıç aşamasında başarısızlıkla sonuçlanmak durumunda kalmıştır.

Görüldüğü gibi, 1974'iten 1980'li yıllara dek Türkiye'de uzaktan eğitim yaklaşımının öğretmen eğitiminde kullanılması amacıyla yapılmış olan girişimler, olumlu olmalarına karşın, ülkedeki genel uzaktan eğitim uygulamalarının koşutunda, siyasal nitelikli kararlar sonucunda başarılı olarak tamamlanamamış, etkili ve sürekli uygulamalara dönüştürülememiştir. Ancak, yine de bu girişimler, ülkenin öğretmen eğitimiyle ilgili sorunlarının çözümünde uzaktan eğitimi yaklaşımından yararlanılabileceği düşüncesinin oluşup gelişmesi bakımından önemli sayılabilir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ'NİN UYGULAMALARI: EĞİTİM ÖNLİSANS PROGRAMI

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, 1982 yılında kurulmuş, Türkiye'nin, üniversite yapısı içinde yer almış ilk ve tek uzaktan eğitim kurumudur. Bu kurumla, Türkiye'de uzaktan eğitim uygulamaları yeni bir döneme girmiştir. Kuruluşundan bu yana iktisat ve iş idaresi alanlarında lisans düzeyinde programlar uygulayan Açıköğretim Fakültesi, 1985 yılından bu yana öğretmen eğitime yönelik olarak da

etkinlikte bulunmaktadır. Bu etkinliklerin ilki, ortaöğrenimli ilkokul öğretmenleri için hazırlanıp uygulamaya konmuş olan, yükseköğretim düzeyindeki iki yıllık Eğitim Önlisans Programı'dır.

Eğitim Önlisans Programı, Türkiye'de uzaktan eğitim yaklaşımının öğretmen eğitiminde kullanıldığı, **tamamlanmış** olarak nitelendirilebilecek ve **başarısızlıkla sonuçlanmamış** ilk uygulamadır. Bu uygulama, çağdaş iletişim ve eğitimi teknolojilerinin olanakları işe koşularak gerçekleştirilmiştir. Dört yıl gibi oldukça küçük bir zaman diliminde, 140.000'in üzerinde öğretmenin görevlerinden ayrılmalarına gerek olmaksızın eğitimden geçirildiği bir uygulama olması nedeniyle, Eğitim Önlisans Programı, sahip olduğu program özellikleri ile büyük önem taşımaktadır. Bu özellikler, oldukça büyük bir kitlenin katıldığı önemli bir programın değerlendirilmesine ve bundan sonra öğretmen eğitimine yönelik yeni uzaktan eğitim programlarının uygulanmasına temel oluşturacak niteliktedir. Eğitim Önlisans Programı'nın özelliklerini ana çizgileriyle şöyle açıklayabiliriz:

Programın Amacı

Eğitim Önlisans Programı ile, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasasının getirdiği "bütün eğitim basamaklarındaki öğretmenlerin yükseköğrenimli olma" gerekliliğine dayalı olarak, ortaöğrenimli ilkokul öğretmenlerinin iki yıllık yükseköğrenim görmeleri, çağdaş bilgi ve becerilerle donanmaları ve böylece niteliklerini yükseltmeleri amaçlanmıştır.

Öğrenci / Öğretmen Özellikleri

Eğitim Önlisans Programı'na 1985 -1986 öğretim yılından 1989-1990 öğretim yılının sonuna dek toplam 141.713 öğretmen, öğrenci olarak kaydolmuştur. Çoğunluğu öğretmen okulu ile öğretmen lisesinden çıkışlı olan bu öğretmenlerin yaklaşık %45'i kadın, %55'i erkektir. Programdaki öğretmenler, genel olarak, 27 - 67 yaşları arasında olup 6 yılla 40 yıl arasında değişen meslek deneyimine sahiptirler. 1988-1989 öğretim yılı sonuna dek toplam 117.618 öğretmen, programı başarıyla tamamlamıştır.

İçerik

Eğitim Önlisans Programı'nın içeriği, programa katılan öğretmenlerin daha önce yetişmiş oldukları eğitim programlarıyla sınıf öğretmeni yetiştiren iki yıllık yükseköğretim kurumlarının eğitim programları ve öğretmenlerin çağdaş gereksinimleri gözönünde tutularak belirlenmiştir. Buna göre, programın içeriği, **genel kültür, alan bilgisi** ve **öğretmenlik meslek bilgisi** ile ilgili 14 dersin içeriğinden oluşmuştur. Programda iki yıla dağılmış olarak şu derslere yer verilmiştir:

I. Yıl Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi I

Türk Dili I

İngilizce I

Davranış Bilimleri

(Psikoloji, Sosyoloji, Antropoloji, Ekonomi)

Sosyal Bilgiler

(Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi)

Fen Bilgisi

(Fizik, Kimya, Biyoloji)

Matematik

II. Yıl Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi II

Türk Dili II

İngilizce II

Çağın Teknolojik Özellikleri

Eğitim Bilimleri

(Eğitim Bilimine Giriş, İlkokul Programı ve Öğretim Yöntemleri, Türk Eğitim Sistemi ve Yönetimi, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Teknolojisi, Eğitim Felsefesi, Eğitim Ekonomisi, Rehberlik, Ölçme ve Değerlendirme)

Özel Öğretim Yöntemleri

(Türkçe Öğretimi, Matematik Öğretimi, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Fen Bilgisi Öğretimi, Güzel Sanatlar Eğitimi, Beden Eğitimi ve Oyun Öğretimi, İş Eğitimi, Din ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi, Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim)

Programa katılan öğretmenlerin çağdaş bilgi ve becerilerle donatılmalarını sağlamak için, bu dersler içinde çağdaş toplumsal, teknolojik ve eğitimsel yenilikleri yansıtan konulara yer verilmesine özellikle özen gösterilmiştir.

Öğretim Ortamları

Eğitim Önlisans Programı, çok ortamlı bir uzaktan eğitim programıdır. Programda başlıca öğretim ortamlarını ders kitapları, televizyon ve radyo programları ve akademik danışmanlık etkinlikleri oluşturmaktadır. Programdaki ders kitapları ile televizyon ve radyo programları, tümüyle, bu program için özel olarak Açıköğretim Fakültesi'nce geliştirilip üretilmiştir.

Ders Kitapları, programın temel öğretim ortamıdır. Öteki öğretim ortamları, bu ders kitapları temel alınarak geliştirilmiştir. Uzaktan eğitime uygun, başka bir deyişle kendi kendine öğrenmeye elverişli biçimde oluşturulmuş ders kitaplarının yazılmasında, Anadolu Üniversitesi öğretim üyelerinin yanı sıra bütün üniversitelerden çeşitli öğretim üyeleri görev almıştır. Kitapların editörlükleri de, Anadolu Üniversitesi'nin özellikle Açıköğretim Fakültesi'nin kendi öğretim üyelerince yapılmıştır. Eğitim Önlisans Programı'nda 110 öğretim üyesi, yazar ve editör olarak çalışmıştır. Bütün dersler için toplam 55 fasiküllük ders kitabı hazırlanmış ve bunlar öğretim yılının değişik zamanlarında -üç kezde- posta aracılığıyla öğretmenlere yollanmıştır.

Televizyon ve radyo programları, Eğitim Önlisans Programı'nda, temel öğretim ortamı olan ders kitaplarını destekleyici ve pekiştirici bir nitelik taşımaktadır. Programda fen bilimleri ile ilgili dersler yalnız televizyon programları ile, Türk Dili dersi de yalnız radyo programlarıyla desteklenmiştir. Öteki dersler ise, hem televizyon hem radyo programlarıyla desteklenmiştir. Eğitim Önlisans Programı için tüm derslere yönelik olarak toplam 179 televizyon programı ve 147 radyo programı hazırlanarak TRT televizyon ve radyolarından yayınlanmıştır.

Akademik Danışmanlık etkinlikleri, Eğitim Önlisans Programı'nda, öğretmenlerin derslere ilişkin öğrenmelerini desteklemek ve tamamlamak amacıyla bireylerarası etkinlikler biçiminde uygulanmıştır. Programda, Fen Bilgisi, Matematik ve İngilizce dersleriyle ilgili olarak akademik danışmanlık etkinliklerine yer verilmiştir.

Öğretmenlerin bu derslerin kapsamına giren, konularla ilgili olarak yolladıkları sorular, ilgili öğretim üyelerinin yanıtlarıyla birlikte, basılı malzeme yada televizyon programı olarak çeşitli zamanlarda öğretmenlere ulaştırılmıştır. Bunların dışında, öğretmenlerin programda yer alan bütün derslerin konularıyla ilgili olarak sordukları özel nitelikli sorulara, yine ilgili öğretim üyelerince mektupla yanıt verilmiştir. Örneğin, 1986-1987 öğretim yılında akademik danışmanlık hizmetine yönelik 15 televizyon programı yayınlanmış, üç fasiküllük basılı malzeme bütün öğretmenlere yollanmıştır. Ayrıca, özel nitelikli soru soran öğretmenlere, 200 dolayında mektup yazılarak yanıt verilmiştir.

Öğrenci Destek Hizmetleri

Eğitim Önlisans Programı'na katılan öğretmenlere çeşitli öğrenci destek hizmetleri sunulmuştur. Açıköğretim Fakültesi'nin yapısı içinde bu programa ilişkin ayrı bir Öğrenci İşleri Birimi kurularak öğretmenlere öğrencilik işlerini yürütme, sınav sonuçlarını bildirme, ders kitaplarını postalama gibi hizmetler verilmiştir. Özel olarak hazırlanıp televizyonda yayınlanmış Öğretmen Dergisi programı aracılığıyla öğretimin uygulanması ve sınavlarla ilgili bilgiler verilmiş, öğretmenlerin akademik olmayan konularda sordukları sorular yanıtlanmıştır. Bir öğretim yılında değişik aralıklarla, 6 - 7 Öğretmen Dergisi programı yayınlanmıştır.

Başarının Değerlendirilmesi

Eğitim Önlisans Programı'nda öğretmenlerin/öğrencilerin başarılarının değerlendirilmesi, her bir dersten yapılan bir ara sınavı, bir yılsonu sınavı ve bir bütünleme sınavı ile yapılmıştır. Öğretmenler, sınavlara, çoğunlukla yükseköğretim kurumlarının bulunduğu 30 ildeki sınav merkezinde katılmışlardır. İki yılın bütün derslerine ilişkin sınavlarda başarı gösterenlere Açıköğretim Fakültesi'nce önlisans diploması verilmiştir.

Uzaktan eğitim yaklaşımının niteliğine dayalı olarak, belirtilen özellikleri taşıyan Eğitim Önlisans Programı ile, dört yıllık bir zaman diliminde 141.713 ilkokul öğretmenin bulunduğu yerleşim yerlerinden ve görevlerinin başından ayrılmadan ve örgün eğitimdekine göre daha az maliyetle yükseköğrenim görmeleri sağlanmıştır. Böylelikle, büyük ve uzun süreden beri çözümlenememiş bir öğretmen eğitimi sorunu çözüme kavuşturulmuştur.

Kuşkusuz ki, bu oldukça önemli ve değerli bir çözümdür. Ancak, burada önemli olan bir başka konu daha vardır. O da, uzaktan eğitim yaklaşımıyla uygulanmış olan bir öğretmen eğitimi programının, Eğitim Önlisans Programı'nın eğitsel amaçların gerçekleşmesi bakımından etkili olup olmadığıdır. Bu da ancak bilimsel araştırmalarla belirlenebilir.

Eğitim Önlisans Programı'nın değerlendirilmesine yönelik çeşitli bilimsel araştırmalar (Özer, 1989; Hakan, 1990) yapılmıştır. Bu araştırmalardan olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Başka bir deyişle, bu araştırmalar, uzaktan eğitim yaklaşımıyla uygulanan Eğitim Önlisans Programı'nın belirlenmiş olan amaçlara ulaşmada etkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca, bu araştırmalarda öğretmenlerin, uzaktan eğitim yaklaşımına olumlu baktıkları, bu yaklaşımla öğretmenler için meslek bilgilerini yenileyici ve geliştirici hizmetiçi eğitim programları ile lisans ve lisansüstü düzeylerde üst öğrenim sağlayıcı programların açılmasını yararlı buldukları ortaya çıkmıştır. Ne var ki, daha geniş bir değerlendirme için Eğitim Önlisans Programı'nın çeşitli yönlerini daha ayrıntılı olarak ele alan başka araştırmaların yapılmasına gereksinime vardır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak belirtmek gerekirse, uzaktan eğitim yaklaşımı, öğretmen eğitimine ilişkin sorunların çözümü için birçok ülkede yaygınlaşarak kullanılmaktadır. Bu amaçla değişik tür ve düzeylerde programlar uygulanmaktadır. İletişim ve eğitim teknolojilerinin çoğalan ve gelişen olanaklarıyla programlar daha etkili kılınmaktadır.

Türkiye'de de, Eğitim Önlisans Programı ile, uzaktan eğitim yaklaşımının, öğretmen eğitiminde kullanılabilecek etkili bir eğitim biçimi olduğu anlaşılmıştır. Yeni öğretmen eğitimi programlarının başlatılmasına umut ve hız vermiştir. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesince 1990 - 1991 öğretim yılında başlatılacak olan eğitim enstitüsü çıkışlı dal öğretmenlerine yönelik lisans tamamlama programları böyle bir etkinin sonucudur.

Bu irdelemenin sonuçlarına dayanarak Türkiye'de uzaktan eğitim yaklaşımının öğretmen eğitimi alanında kullanılmasına yönelik olarak şu önerileri getirebiliriz:

- Öğretmenlerin her zaman çağdaş bilgi ve becerilerle donatılmış olarak görevlerini yerine getirebilmelerine olanak veren, **öğretmenlerin sürekli eğitimi** için uzaktan eğitim yaklaşımından etkili biçimde yararlanılmalıdır. Bu amaçla, Milli Eğitim Bakanlığı ile uzaktan eğitim teknolojisine ve deneyimine sahip olan Anadolu Üniversitesi sürekli bir eşgüdümlü çalışma içine girmelidir. AçıkÖğretim **Fakültesi'nin** yapısı içinde uzaktan eğitim yaklaşımıyla bütün öğretmenlerin sürekli eğitimini gerçekleştirecek ayrı bir birim oluşturulmalıdır.
- Öğretmenlerin sürekli eğitimi için uygulanacak uzaktan eğitim programları, gereksinimler doğrultusunda değişik tür ve düzeylerde olmalıdır.

Bu bağlamda, öncelikle, Öğretmenlerin adaylık, gelişme, yükselme ve ek işlevler edinmeye yönelik olarak eğitilmelerinin amaçlandığı **dar kapsamlı hizmetiçi eğitim programları** başlatılmalı ve bunların sürekliliğini sağlayıcı bir düzenleme getirilmelidir.

Ayrıca, uzaktan eğitim yaklaşımıyla Öğretmenler için **lisansüstü programlar** açılmalıdır. Böylece, öğretmenlerin dilediklerinde akademik yönden ilerlemelerine olanak verilmeli ve görevlerinden ayrılmalarına gerek kalmadan öğrenim düzeyleri olabildiğince yukarıya çekilerek nitelikleri artırılmalıdır.

- Öğretmenlere yönelik olarak uygulanacak uzaktan eğitim programları, çağdaş, hedef kitleye uygun ve zengin öğretim ortamlarıyla beslenerek daha etkili kılınmalıdır.
- Milli Eğitim Bakanlığı'nca Öğretmenleri uzaktan eğitim programlarına katılmaya Özendirecek, onların katılımını artıracak ve değerlendirecek yasal bir düzenleme geliştirilmelidir.
- Uzaktan eğitim yaklaşımıyla uygulanan ve uygulanacak olan öğretmen eğitimi programlarına ilişkin deneysel araştırmalar daha çok yapılmalı ve uygulamalarda bu araştırmaların sonuçlarından yararlanılmalıdır.

KAYNAKÇA

- DIFF (Deutsches Institut für Fernstudien an der Universität Tübingen). **A Brief Survey for Teacher Education/Further Training Universities Colleges Continuing Education Community Education**. Tübingen: 1983.
- FLEMING, Alec. "The Allama Iqbal Open University, Pakistan", **The Distance Teaching Universities**. Editör: Greville Rumble ve Keith Harry. London: Croom Helm Ltd., 1982, ss. 122-146.
- GATHMANN, Günter. **Fernstudium im Landesinstitut**. Soest: Landesinstitut für Schule und Weiterbildung ,1988 (Çoğaltma).
- HAKAN, Ayhan. **Eğitim Önlisans Programının Değerlendirilmesi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 1990 (basılıyor).
- KEEGAN, Desmond. "The FernUniversität (fernUniversität - Gesamthochschule - in Hagen), Federal Republic of Germany", **The Distance Teaching Universities**. Editör: Greville Rumble ve Keith Harry. London: Croom Helm Ltd., 1982, sis. 88-106.
- MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI. **Orta Öğrenimli İlkokul Öğretmenlerini Yüksek Öğrenime Kavuşturma Projesi**. Ankara: YAYKUR, 1978.
- OKAN, Kenan. **Dünyada Açıköğretim Yoluyla Öğretmeni İşbaşında Yetiştirme (UNESCO Raporu)**. Ankara: 1980.
- ÖZDİL, İlhan. **Uzaktan Eğitimin Evrensel Çerçevesi ve Türk Eğitim Sisteminde Uzaktan Eğitimin Yeri**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, 1986.
- ÖZER, Bekir. "Uzaktan Eğitim Yaklaşımıyla Uygulanan Eğitim Önlisans Programı'nın Öğretmenlik Meslek Bilgisini Kazandırma Yönünden Etkililiği". Yayımlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989.
- PERRATON, Hillary. **Training Teachers at a Distance**. London: Commonwealth Secretariat, 1984.
- REBEL, Karlheinz. "A Cooperative Model for Distance Studies", **Learning at a Distance: A World Perspective**. Editör: John S. Daniel, Martha A. Stroud ve John R. Thompson.

Edmonton: Athabasca University International Council for Correspondence Education, 1982, ss. 180-182.

SIDDIQUI, Shâukat Ali. "Distance Education in Pakistan", **Seminar on Using Technology for Education and Training: An Economic Perspective**. Dünya Bankası ve T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın işbirliği ile 2-8 Ekim 1988 günleri arasında Adana'da düzenlenen seminerde dağıtılan yazı.

UNESCO. "Distance Education-Coming of Age", **Distance Education In Asia and the Pacific, Bulletin of the UNESCO Regional Office for Education in Asia and the Pacific**. 26: 37-74, December, 1985.